

הלכי רוח בקרב הציבור בישראל לגבי הסוגייה

הפלסטינית - תובנות מקבוצות מיקוד

נוי שלו | 27 באוקטובר, 2024 | גיליון 1904

על רקע הימשכותה של מלחמת "חרבות ברזל" נבחנו הלכי רוח ותפיסות בקרב הציבור לגבי הסוגייה הפלסטינית וכן לגבי תפקוד המדינה באמצעות שני סבבים של קבוצות מיקוד שנערכו על ידי המכון למחקרי ביטחון לאומי. התובנות העיקריות הן: בעוד אין אמון במוסדות המדינה, שורר אמון בעם עצמו; לא ניתן יהיה לשפר את מצבה הביטחוני של מדינת ישראל על ידי הסדרים מדיניים ולכן יש להתבסס על כוח צבאי בלבד; לא נראית כל אפשרות מדינית ליישב הסכסוך הישראלי-פלסטיני, ובנוסף הקמת מדינה פלסטינית ביהודה ושומרון נתפסת כאיום בלתי נסבל על ישראל וכפרס לטרור.

על רקע הימשכותה של מלחמת "חרבות ברזל" נבחנו הלכי רוח ותפיסות בקרב הציבור לגבי הסוגייה הפלסטינית וכן לגבי תפקוד המדינה באמצעות שני סבבים של קבוצות מיקוד שנערכו על ידי המכון למחקרי ביטחון לאומי. התובנות העיקריות נתמכו בחלקן על ידי ממצאיהם של סקרי דעת קהל שנערכו אף הם על ידי המכון. המחקר כלל שני סבבים של קבוצות מיקוד. הסבב הראשון נערך כשלושה חודשים לאחר פרוץ מלחמת "חרבות ברזל". הסבב השני של קבוצות המיקוד נערך לאחר כחצי שנה מהסבב הראשון. שני הסבבים כללו שלוש קבוצות שחולקו על פי גיל ומצב משפחתי: צעירים בגילאי 22 – 28, בלי ילדים, מבוגרים בגילאי 30 – 35 שהינם הורים לילדים עד גיל 12, ומבוגרים בגילאי 50 – 65 שהינם הורים לילדים בני 16 ומעלה. החלוקה המגדרית בין נשים לגברים בקבוצות המיקוד הייתה שוויונית. מקומות המגורים של המשתתפים ייצגו את אזורי הארץ השונים. מבחינת הזדהות פוליטית - כמחצית מהמשתתפים הצביעו בבחירות האחרונות למפלגות ימין (ליכוד, הציונות הדתית וישראל ביתנו) ומחציתם למפלגות מרכז-שמאל (המחנה הממלכתי, יש עתיד, מפלגת העבודה).

ממצאים עיקריים

1. המצב במדינה והתחושה האישית ביחס אליו:

שבר בתפיסת הביטחון הלאומית והאישית – כלל המשתתפים בקבוצות המיקוד, כולל אלו שהצביעו למפלגות ימין, דיווחו כי תפיסת העולם בה החזיקו לפני ה-7 באוקטובר נשברה. המשתתפים בקבוצות המיקוד העידו כי ערב מתקפת חמאס הם בטחו בכוחות הביטחון שיגנו על ביטחון המדינה וביטחונם האישי. ואולם, אירועי ה-7 באוקטובר הותירו תחושה קשה של בגידה מצד מערכת הביטחון וממשלת ישראל בקרב רבים מן המשתתפים, כפי שאמרה אחת

המשתתפות "אני חיה בפחד, לא מרגישה מוגנת, אני לא מרגישה שהמדינה שלי מגינה עליי". ככל שמתרחקים מה-7 אוקטובר פוחתת תחושת האיום הקיומי, אך נותרו חוסר הביטחון האישי והתחושה שאזרחי המדינה מופקרים והממשלה אינה מתעניינת בביטחונם ובצרכיהם האישיים.

חוסר אמון בממשלה ובמוסדות - כלל המשתתפים, לרבות אלו שהציגו את עצמם כאנשי ימין מובהקים ומצביעי ליכוד, טענו כי אמנם בממשלה ובראש הממשלה נפגע באופן חסר תקדים ושלנוכח המחדל על הממשלה להתפטר ולפנות מקום למנהיגות חדשה. עם זאת, אנשי ימין ציינו כי קונספציה שגויה, שהובלה על ידי ראשי מערכת הביטחון בגיבוי התקשורת, הביאה למתקפת ה-7 באוקטובר וכי הכניעה ללחץ בינלאומי היא שמנעה השגת הכרעה במלחמה.

לעומת זאת, ניתן להסיק כי רמת האמון בצה"ל היא גבוהה – במיוחד ביחס לאמון בדרג המדיני – הממשלה. זאת על סמך ממצאיו של [סקר דעת קהל, שנערך על ידי המכון למחקרי ביטחון לאומי](#). [הסקר שנערך באוגוסט](#) עלה כי 70 אחוזים מהציבור הביעו רמת אמון גבוהה בצה"ל, ו-45 אחוזים הביעו רמת אמון גבוהה ברמטכ"ל, הרצי הלוי. לפיכך, נראה שצה"ל נותר גורם הנהנה מאהדה ואמון ציבורי. התחושה, בעיקר של צעירים שהשתתפו בקבוצות המיקוד, היא כי "הצבא למד את הלקח ולא ייתן למה שקרה לחזור על עצמו בשנית".

2. העתיד המדיני-ביטחוני בהקשר הישראלי-פלסטיני

חוסר אמון בקיום משותף עם הפלסטינים ובהסכמים עמם - המשתתפים בקבוצות המיקוד ביטאו הערכה כי לא ניתן לסמוך על כך שהסכמים עם הפלסטינים ימומשו וייושמו לאורך זמן. הטענה שרווחה הייתה כי ישראל עשתה בעבר לא מעט מחוות עבור הפלסטינים, הן ביהודה ושומרון והן ברצועת עזה, כחלק מהסכמים שנחתמו – סיפקה חשכל, מים, תשתיות - ואילו התוצאה באה לידי ביטוי בטבח ה-7 באוקטובר. לתפיסתם, האירועים הוכיחו כי לא ניתן לחיות בשלום ובשכנות טובה עם הפלסטינים, אשר מתוך מניעים לאומיים ודתיים אינם משלימים עם קיומה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, וכי פתרון שתי המדינות אינו רלוונטי - לבטח בעקבות ה-7 באוקטובר.

התפיסה כי כל הפלסטינים נתפסים כתומכי חמאס ניכרה בקרב משתתפי קבוצות המיקוד ולא אבחנה בין חמאס לפת"ח ולרשות הפלסטינית. המסר, כפי שניסח אותו ראש הממשלה בנימין נתניהו, שלפיו "פת"חסטאן שווה חמאסטאן", קנה אחיזה חזקה בציבור. משום שבראית המשתתפים בקבוצות המיקוד כל הפלסטינים (ובחלקם גם ערבים אזרחי ישראל) הם תומכי טרור, אין מקום לנהל עמם משא ומתן להסדר מדיני והקמת מדינה פלסטינית תהיה פרס לטרור ותיצור איום כבד על מדינת ישראל.

משקלו של הגורם הדתי גובר ואף גבוה יותר מזה של המחלוקת הטריטוריאלית – התפיסה שרווחה בקרב משתתפי קבוצות המיקוד הייתה שמקור הסכסוך הוא דתי, ולכן

הפלסטינים לא ישרו עם הקיום היהודי במרחב הנתפס כשלהם. בראייתם, מדובר במשחק סכום אפס, כפי שאמר – "או אנחנו או הם" ופשרה אינה באה בחשבון מתוקף ההנחה כי המוסלמים רוצים להכחיד את היהודים.

תפיסת "הימין הביטחוני" ושימוש בכוח צבאי כפתרון למצב - משתתפי קבוצות המיקוד הביעו עמדה כי על מדינת ישראל להסתמך על צבא לוחמני, התקפי וחזק, שיפעל בלי שיקולים מרסנים העשויים להפחית מעוצמתו ונחרצותו למלא את משימותיו. משמעותה של עמדה זו, הנתמכת על ידי סקרי דעת קהל שנערכו בקרב הציבור הישראלי בכלל, היא דחייה של כל שינוי במצב השליטה הישראלית ובחופש הפעולה של צה"ל ביהודה ושומרון וברצועת עזה.

רצון להיפרדות מהפלסטינים - בקרב משתתפי המחקר ניכר רצון להיפרד מהפלסטינים ("אנחנו כאן והם שם") ואף לקביעת קו גבול או תחום ברור בין האוכלוסיות. אולם, ההתנחלויות הישראליות ביהודה ושומרון נתפסות כחלק ממדינת ישראל ורבים ציינו כי בראייתם הן תורמות לביטחון, שכן הן מחייבות נוכחות כוחות צה"ל בשטח ומהוות "קו הגנה ראשון" למרכז הארץ.

שימור השליטה הביטחונית ברצועת עזה - מרבית משתתפי קבוצות המיקוד סברו כי ישראל לא צריכה לכבוש את רצועת עזה ולנהל את חייהם של תושביה, וכן הביעו התנגדות להתיישבות באזור. עם זאת, מרבית המשתתפים בקבוצות המיקוד טענו כי על ישראל לשמר את השליטה הביטחונית ברצועה כדי למנוע צמיחה מחדש של הכוח הצבאי של חמאס והתפתחות איומים כלפי ישראל. לעומת זאת, בסקר שערך המכון למחקרי ביטחון לאומי [במארס 2024](#) נמצא כי 24 אחוזים מהציבור היהודי סבור שיש לשוב להתיישבות קבע ברצועת עזה. נתון זה חזר ונצפה (23 אחוזים) גם מממצאי סקר שנערך על ידי המכון למחקרי ביטחון לאומי בחודש [ספטמבר 2024](#).

ישראל נתפסת כתלויה מדי במדיניות ארצות הברית - משתתפי קבוצות המיקוד ציינו כי ישראל "מתיישרת" בהתאם לרוב הדרישות שמציג לה הממשל האמריקאי וסברו כי כך נפגעים עצמאותה וביטחונה. משתתפים שהזדהו עם הימין הפוליטי ביטאו עמדה כי מה שנראה בעיניהם כניעה ללחץ אמריקאי היא שמנעה מישראל להשתמש במלוא כוחה ולהכריע את חמאס.

על סמך השיחות עם משתתפי קבוצות המיקוד, ניכר כי לרובם, בייחוד הצעירים שביניהם, ידע מוגבל על אודות שורשי הסכסוך הישראלי-פלסטיני. בין היתר, השתקפה הבנה מועטה באשר למי הם הפלסטינים; מהו הקו הירוק; מהם השטחים שבמחלוקת; מהו חזון שתי המדינות ואילו סכנות גלומות במציאות של 'מדינה אחת'. בהיעדר חזון וראיה אופטימית, נראה כי צעירים ישראלים בוחרים במלחמה ולא בשלום. הצעירים שבין המשתתפים ציינו בנוסף כי אין מנהיגות פוליטית שמציעה להם רעיון מתחרה לתחושת ה-"לנצח תאכל חרב".

עתידי רצועת עזה - בקרב משתתפי קבוצות המיקוד הפתרון שזכה לתמיכה הוא כינון כוח משימה בינלאומי/ערבי לשיקום ולייצוב רצועת עזה. גם על פי ממצאי סקר המכון למחקרי ביטחון לאומי, שנערך בספטמבר 2024 - 25 אחוזים מהציבור תומכים בהעברת השליטה ברצועת עזה לנאמנות בינלאומית.

3. החברה הישראלית

ניתוק ההנהגה מהמציאות ותחושת כאוס - משתתפי קבוצות המיקוד ביטאו תחושה כי ההנהגה הפוליטית מנותקת מהמצב הקיים - מה שמסביר את התפיסה כי מוסדות המדינה אינם מתפקדים. מסקר שערך המכון למחקרי ביטחון לאומי בחודש אוגוסט 2024 עלה כי 17 אחוזים בלבד תמכו אז בהתנהלות הממשלה.

הציבור מוטרד מהפיצול והפערים בחברה הישראלית, מאמין שרק באמצעות אחדות ישראל תוכל להתמודד עם האתגרים שבפניה, אך מצפה לגמישות הצד האחר במפה הפוליטית. מסקר המכון למחקרי ביטחון לאומי לחודש אוגוסט 2024 עלה כי 41 אחוזים מהציבור מודאגים במידה רבה מאוד ממצבה החברתי של ישראל ביום ש"אחרי המלחמה", וכי 48 אחוזים מהציבור מודאגים יותר מהמתחים החברתיים-פוליטיים בישראל מאשר מאיומים ביטחוניים חיצוניים על ישראל. גם בקרב משתתפי קבוצות המיקוד עלתה התקווה לאחדות פוליטית וחברתית בישראל כדרך להתמודד עם המצב המתגבר.

מלחמה היא הפתרון היחיד לאיום שמציב חיזבאללה ולאתגר החזרת המפונים ליישובי הצפון - זו הייתה העמדה הדומיננטית, שבאה לידי ביטוי הן בסקר אוגוסט 2024 והן בקבוצות המיקוד. מהסקר עלה כי 44 אחוזים מהציבור סבורים כי על ישראל לפתוח במערכה רחבה בלבנון - גם בידיעה שזו עשויה להוביל למלחמה אזורית נרחבת.

רצון להתייצבות מנהיגות שתוכל לאחד מחדש את העם - משתתפי קבוצות המיקוד חזרו והצביעו על הכשל המנהיגותי כגורם שהעמיק את היעדר תחושת הביטחון שלהם, כמו גם היעדר לקיחת האחריות לאסון ה-7 באוקטובר וחוסר הקוהרנטיות שבניהול המערכה. ניכרת כמיהה למנהיגות שתאחד ותאחה את העם לאחר מלחמה קשה וממושכת, שתראה את טובת המדינה ושתהיה מסוגלת להציע פתרונות למשברים - כולל תוכנית מדינית.

סיכום

משתתפי קבוצות המיקוד כולם הביעו תחושות קשות של ייאוש, דכדוך, וחוסר אמון ביכולתם להשפיע על תהליכי השיקום הנדרשים בישראל. כמו כן, ניכר אובדן אמון ביכולת לקדם תהליך הסדרי מול הפלסטינים - כולם נתפסים כחמאס. בראיית ישראל כמדינה היא אינה נמצאת בסכנה קיומית, אולם התחושה האישית היא של חוסר ביטחון עמוק, בעיקר בשל התחושה שהאזרחים ממשיכים להיות מופקרים, וכן עקב הנפיצות החברתית הפנימית. בנוסף, בעוד שתחושות האמון במדינה ובמוסדותיה חוותה פגיעה נוספת לאחר ה-7 באוקטובר, הרי שהגורם היחיד שמשתתפי המחקר הסכימו שניתן להאמין בו הוא העם עצמו - כפי שהוכיחה

לאחר ה-7 באוקטובר ההתגייסות הרחבה והמרשימה של גורמי החברה האזרחית, אשר מילאו חלל שהותירה הממשלה בתחומי הסיוע לנפגעים ולחיילים שגויסו בשלבים הראשונים של המלחמה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט